

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Lublin, dnia 16 czerwca 2025 r.

Poz. 3059

UCHWAŁA NR IX/80/2025 RADY GMINY KOMARÓWKA PODLASKA

z dnia 11 czerwca 2025 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Komarówka Podlaska na lata 2025-2028 ”

Na podstawie art.18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1465, 1572, 1907 i 1940) w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 i 1907), po uzyskaniu pozytywnej opinii Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Gminy Komarówka Podlaska uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Komarówka Podlaska na lata 2025-2028 stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Komarówka Podlaska.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego.

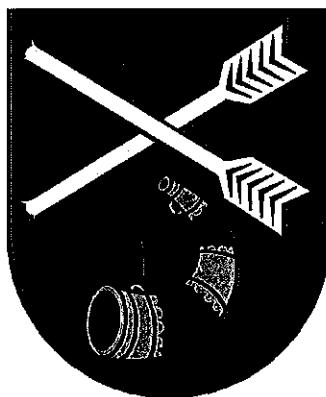
Przewodniczący Rady

Wiesław Orłowski

Załącznik do uchwały Nr IX/80/2025
Rady Gminy Komarówka Podlaska
z dnia 11 czerwca 2025 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2025 - 2028

GMINA KOMARÓWKA PODLASKA

Komarówka Podlaska 2025 r.

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	13
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami....	13
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa	18
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	28
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	28
5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	32
5.2.1. Zarys historii obszaru gminy	32
5.2.2. Krajobraz kulturowy	33
5.2.3. Zabytki nieruchome	35
5.2.4. Zabytki ruchome	37
5.2.5. Zabytki archeologiczne	38
5.2.6. Dziedzictwo niematerialne	38
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	39
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	41
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	41
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń. Mocne i słabe strony	43
7. Założenia programowe	48
7.1. Priorytety, kierunki działań i zadania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	48
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	56
9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	58
10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	60
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	61
12. Aneksy.....	65

1. WSTĘP

„Gminny program opieki nad zabytkami gminy Komarówka Podlaska na lata 2025-2028” opracowany został w oparciu o przepis art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292). Pierwszy gminny program opieki nad zabytkami gminy Komarówka Podlaska obejmujący lata 2021-2024 przyjęty został Uchwałą NR XX/160/2021 Rady Gminy Komarówka Podlaska z dnia 10 lutego 2021 r.

Przedmiotem opracowania jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy Komarówka Podlaska. Zgodnie z art. 3 pkt 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, krajobraz kulturowy jest to „postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka”. Szczególnie istotnym elementem dziedzictwa kulturowego gminy są zabytki, będące świadectwem historii oraz kultury lokalnej i regionalnej.

Celem programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań inicjowanych, wspieranych lub koordynowanych przez gminę na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami, znajdującymi się w granicach gminy Komarówka Podlaska. Sformułowanie kilkuletniej strategii opieki nad zabytkami pozwoli na ukierunkowanie działań gminy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zmierzających do zachowania i rewitalizacji zabytkowych obiektów a także, na płaszczyźnie edukacji, rozwijania świadomości w zakresie ochrony zabytków oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego gminy. Właściwe wykonywanie zadań własnych gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami ma nie tylko znaczenie dla zachowania miejscowego zasobu zabytkowego i utrzymania tożsamości kulturowej gminy, ale może także wpłynąć pozytywnie na rozwój lokalny poprzez wzrost ruchu turystycznego, a w konsekwencji na rozwój gospodarczy i tworzenie nowych miejsc pracy.

Program opracowano w oparciu o wytyczne zawarte w poradniku metodycznym przygotowanym przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Ochrona zabytków, stanowiących narodowe dziedzictwo kulturowe należy do zadań państwa. Wymóg podejmowania przez władzę publiczną działań, mających na celu strzeżenie dziedzictwa narodowego wynika z art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Zgodnie z art. 6 ust.1 ustawy zasadniczej „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”. Wolność korzystania z dóbr kultury zapewnia ponadto każdemu obywatelowi art.73 Konstytucji.

- *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*
(Dz. U. z 2024 r. poz. 1292)

Głównym aktem prawnym, regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**. Program opieki nad zabytkami uwzględnia w szczególności następujące przepisy cyt. wyżej ustawy: art. 3, art. 4, art. 6, art. 7, art. 16 ust. 1, art. 17, art. 18, art. 19, art. 20, art. 21, art. 22, art. 89.

Art. 3 ustawy definiuje użyte w ustawie następujące określenia: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, badania architektoniczne, badania archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie.

Art. 4 ustawy wyjaśnia, że ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 6 ustawy wymienia zabytki podlegające ochronie i opiece:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 16 ust. formułuje cele tworzenia parku kulturowego:

Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Art. 17 zawiera zakazy i ograniczenia, które mogą być ustanowione na terenie parku kulturowego lub jego części.

Art. 18 wskazuje, że ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województwa, planów zagospodarowania przestrzennego województwa, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (ust.1). Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności: 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków; zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami (ust. 2).

Art.19 ust. 2 stanowi, że w przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy.

Ochrona zabytków może także wiązać się z innymi zadaniami gminy, dotyczącymi m.in.: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody, gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów, kultury, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej, obiektów administracyjnych oraz promocji gminy.

- ***Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*** (Dz. U z 2024 r. poz. 1130 ze zm.)

Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej, zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa jest najważniejszym aktem prawnym, regulującym kwestie związane z planowaniem przestrzennym.

Kwestie ochrony zabytków zawarte zostały w art. 1. ust 2 pkt 4 ustawy, stanowiącym że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się zwłaszcza wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, w art. 15 ust. 2 pkt 4 ustawy, zgodnie z którym w planie miejscowym określa się obowiązkowo zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej oraz w art. 17 pkt 6 lit b, który zobowiązuje wójta, burmistrza albo prezydenta miasta, po podjęciu przez radę gminy uchwały o przystąpieniu do sporządzania planu miejscowego uzgodnienia projektu planu miejscowego z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

- ***Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane*** (Dz. U. z 2024 r. poz. 725 ze zm.)

Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Zasady postępowania, poprzedzające rozpoczęcie robót budowlanych w odniesieniu do obiektów zabytkowych, zostały określone w art. 39, który stanowi jak niżej.

1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków.

- ***Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej*** (Dz. U. 2024 r. poz. 87)

Ustawa definiuje działalność kulturalną, która w rozumieniu ustawy polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury. Zgodnie z art. 1 ust. 2 ustawy państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną, polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych, a także opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą.

- ***Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie*** (Dz. U. 2024 r. poz. 1491)

Zgodnie z ustawą, działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna, prowadzona przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych, określonych w ustawie, która zgodnie z art. 4 ust. 1 pkt 16 obejmuje m.in. zadania w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w *Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach* (Dz.U. 2022 r. poz. 385), *Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach* (Dz. U. 2022, poz. 2393).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy *Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* (Dz.U. z 2020 r. poz. 164).

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należą także m.in.:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2018, poz. 1609),
- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 poz. 661),

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny program opieki nad zabytkami zgodny jest z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Założenia programu zbieżne są z dokumentami (strategie, studia i programy) opracowanymi na poziomie ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym (powiatowym), które odnoszą się do problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026

„Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026” przyjęty został Uchwałą Nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r.

Program realizowany jest przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego jako podmiot wiodący, finansowany ze środków budżetu państwa. Program jest głównym dokumentem strategicznym państwa związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także wskazującym środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem głównym programu jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce. Cel główny dookreślono w trzech celach szczegółowych:

1. Weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
2. Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
3. Rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Cel szczegółowy 1: Weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości.

Kierunek działań 1.1.: Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju.

1. Ochrona zasobu wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów architektury obronnej.
2. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki kolejowej i zaplecza kolejowego.
3. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym /górnictwem/ kopalnianym, węgla kamiennego i innych paliw kopalnych.

4. Upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska, metod i technik rzemieślniczych – „Szkoła rzemiosł CAD”.

5. Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich.

6. Wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych.

7. Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Kierunek działań 3.2.: Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

1. Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach.

2. Badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego.

3. Pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny.

4. Kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dziedzictwa kulturowego.

5. Wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

6. Edukacja o dziedzictwie kulturowym, z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami.

7. Utworzenie i rozwój działalności Forum Posiadaczy Zabytków przy Generalnym Konserwatorze Zabytków.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030)

Strategia jest kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej.

Głównym celem strategii jest tworzenie warunków wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Ważnym, wskazanym w opracowaniu obszarem, wpływającym na realizację celów strategii jest kapitał ludzki i społeczny. Wyznaczonym celem w tym obszarze jest poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Jednym z kierunków interwencji jest wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej. Wyznaczonymi działaniami do 2030 r. są ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe, wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych poprzez uczestnictwo i zwiększenie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty, w tym regionalnym.

Cel szczegółowy III: Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

W opisie celu II - wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych zauważono, że kapitał terytorialny jest jednym z najważniejszych wyznaczników pozycji konkurencyjnej województw, a jednocześnie kluczowym czynnikiem długookresowego rozwoju. Na konkurencyjność w sposób szczególny wpływają regionalne uwarunkowania rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego. Zwrócono uwagę, że ważnym obszarem rozwoju kapitału społecznego jest pełniejsze wykorzystanie zasobów kultury i dziedzictwa narodowego.

Wspieranymi działaniami w tym zakresie ma być promocja i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich oraz zwiększenie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury, rozwijanie przemysłu kreatywnego oraz zwiększenie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury a także promocja turystyczna mająca na celu wzrost atrakcyjności turystycznej obszarów o wysokich walorach kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 jest najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym, dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju oraz kreującym ład przestrzenny w Polsce. Przedstawia wizję zagospodarowania przestrzennego kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat, określa cele i kierunki polityki przestrzennej wraz z planem działań o charakterze prawnym i instytucjonalnym.

Wyznaczonym celem strategicznym polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

W koncepcji, w ramach obszarów kształtowania potencjału rozwojowego, wymagających programowania działań ochronnych wydzielono zagadnienie pn. „Obszary ochrony krajobrazów kulturowych”. Wskazano na konieczność wprowadzenia do dokumentów planistycznych zintegrowanej ochrony środowiska kulturowego, umożliwiającej gospodarowanie krajobrazem w celu podniesienia konkurencyjności regionów oraz stworzenia systemu, zmierzającego do zahamowania postępującej degradacji środowiska kulturowego, utraty krajobrazów historycznych i tworzących tożsamość miejsca.

Działanie 3. Wspieranie wydarzeń i inicjatyw służących ochronie i promocji niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz ich depozytariuszy.

✓ ***Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego***

Plan przyjęty został Uchwałą NR XI/162/2015 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 30 października 2015 r.

Plan jest dokumentem o charakterze długookresowym, stanowiącym element krajowego systemu planowania przestrzennego. Określa zasady i kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa. Plan, w ramach uwarunkowań rozwoju zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego, wskazuje także środowisko kulturowe.

Jednym z wyznaczonych w planie wyzwań rozwojowych województwa lubelskiego jest poprawa ładu przestrzennego i harmonizacja zagospodarowania z walorami dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Dzięki odpowiedniej ochronie, kształtowaniu i promowaniu krajobrazu regionu wzrośnie rozpoznawalność i atrakcyjność przestrzeni województwa.

Zgodnie z założeniami planu, zarządzanie krajobrazem będzie opierać się o zasady komplementarności aspektów środowiskowych, historyczno-konserwatorskich oraz estetycznych. Ochroną prawną objęte zostaną najcenniejsze pod względem przyrodniczym i kulturowym krajobrazy, w tym układy urbanistyczne i ruralistyczne, przestrzenie wyjątkowe o cechach symbolicznych, które świadczą o tożsamości i rozpoznawalności miejsca w skali kraju i regionu. Ochrona ma na celu wyeliminowanie chaotycznej zabudowy oraz określenie standardów architektoniczno-budowlanych nawiązujących do tradycji miejsca. W odniesieniu do układów wiejskich dążeniem jest skupianie osadnictwa wiejskiego z nawiązaniem do tradycyjnych układów ruralistycznych.

Jako cel wiodący uznano w planie zrównoważony rozwój przestrzenny regionu, prowadzący do podniesienia konkurencyjności województwa i poprawy warunków życia.

W ramach polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wyznaczono cele główne wraz z towarzyszącymi im celami szczegółowymi, a także zasady zagospodarowania przestrzennego.

W sferze środowiska kulturowego celem głównym jest wzmacnianie tożsamości kulturowej regionu przez ochronę i pielęgnację zasobów kulturowych oraz ich wzbogacanie walorami współczesnymi. Cele szczegółowe to:

- Identyfikacja, zachowanie i ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego oraz różnorodności krajobrazu kulturowego;

W ramach kształtowania i utrwalania tożsamości regionalnej oraz turystycznego wykorzystania potencjału kulturowego plan wskazuje m.in. pasma kulturowe, w tym pasmo pogranicza kulturowego, obejmujące m.in. gminę Komarówka Podlaska oraz uczytelnianie reliktyw i zagospodarowanie zabytków archeologicznych, m.in. grodzisko w Niewęgłoszu.

Za priorytetowe działania, ukierunkowane na zachowanie wartości obiektów dziedzictwa kulturowego w celu podkreślenia tradycji i tożsamości regionalnej, uznano m.in.: ratowanie obiektów sakralnego budownictwa drewnianego, w tym w Żeliźnie i Kolembrodach oraz dawnej cerkwi w Przegalinach Dużych.

✓ *Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku*

„Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku” przyjęta została przez Sejmik Województwa Lubelskiego uchwałą Nr XXIV/406/2021 z dnia 29 marca 2021 r.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego jest podstawowym dokumentem prowadzenia polityki rozwoju na poziomie regionalnym.

W analizie SWOT strategii, jako jedną z mocnych stron, wskazano na bogactwo zasobów przyrodniczych i kulturowych, kształtujących atrakcyjność turystyczną regionu. Turystyka uwzględniona została jako potencjalny sektor kształtujący procesy rozwojowe regionu.

Wyznaczono cztery główne cele strategiczne rozwoju regionu lubelskiego:

1. Kształtowanie strategicznych zasobów rolnych;
2. Wzmocnienie powiązań i układów funkcjonalnych;
3. Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu;
4. Wzmacnianie kapitału społecznego.

W poszczególnych celach strategicznych, jako kierunki działań/kierunki interwencji uwzględniono zagadnienia związane z ochroną krajobrazu kulturowego regionu i promocją jego walorów kulturowych, w zakresie wskazanym poniżej.

Cel strategiczny 1. Kształtowanie strategicznych zasobów rolnych.

1.1. Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych.

- Rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej jako istotnego elementu regionalnej oferty turystycznej oraz ważnego czynnika poprawy ekonomicznej gospodarstw rolnych.
- Kierunki działań samorządu województwa to m.in. opracowanie dokumentu sektorowego z zakresu rozwoju turystyki.

Cel strategiczny 2. Wzmocnienie powiązań i układów funkcjonalnych.

2.2. Rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych.

- Przeciwdziałanie niekontrolowanej urbanizacji terenów wiejskich.

i dziedzictwa historycznego województwa lubelskiego, wdrażanie wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie lubelskim.

Przewidywane efekty to m.in. tworzenie produktów niestandardowych, kojarzonych wyłącznie z województwem lubelskim, wzmocnienie wizerunku i pozycji regionu jako miejsca wypoczynku, przyjaznego gościnnością mieszkańców, zwiększenie więzi społecznych, integracji regionalnej, a także aktywizacji zawodowej mieszkańców.

Cel strategiczny 4. Wzmacnianie kapitału społecznego.

4.1. Rozwijanie kapitału ludzkiego.

- Wzmocnienie edukacji kulturalnej poprzez rozszerzenie oferty edukacyjnej, budowanie tożsamości lokalnej, podnoszenie poziomu wiedzy o kulturze, sztuce i twórcach.

4.4. Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej.

- Współpraca z innymi regionami w Polsce i poza jej granicami w odniesieniu do wspólnego dziedzictwa kulturowego i historycznego.

Kierunki działań samorządu województwa to m.in.: realizacja projektów międzyregionalnych z partnerami z UE i spoza niej w dziedzinie innowacji, ochrony środowiska, edukacji, zdrowia, turystyki, kultury, wymiany doświadczeń.

4.6. Wspieranie oddolnych inicjatyw i poprawa efektywności zarządzania.

- Budowa wizerunku regionu i kreowanie tożsamości marki województwa lubelskiego.
- Wspieranie i upowszechnianie ruchu regionalistycznego, w tym folkloru.
- Sieciowanie współpracy wojewódzkich samorządowych instytucji kultury z podmiotami (m.in. instytucje kultury, organizacje pozarządowe, koła gospodyń wiejskich, Lokalne Grupy Działania) prowadzącymi działalność kulturalną.

W strategii wyznaczono obszary strategicznej interwencji o znaczeniu regionalnym. Dwie gminy powiatu radzyńskiego: Komarówka Podlaska i Wołyń zostały objęte Osią Polesie, w której przedsięwzięciem flagowym jest m.in. organizacja Szlaku Architektury Drewnianej Województwa Lubelskiego a także promocja oraz rozwój bazy i infrastruktury turystycznej Szlaku Jagiellońskiego.

W planie zawarto postulat utworzenia parków kulturowych: Czemiernickiego (gm. Czemierniki), Radzyńskiego (gm. Radzyń Podlaski), Wołyńskiego (gm. Wołyń), Suchowolskiego (gm. Wołyń) oraz zaproponowano wpisanie na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO Szlak Jagielloński („Via Jagiellonica”).

Domena II - Zrównoważony Rozwój Gospodarczy i Inwestycyjny.

W analizie domeny I – Społeczność Powiatowa zauważono, że rozwój kapitału ludzkiego i formowanie aktywnego społeczeństwa obywatelskiego wymaga wzmocnienia poczucia tożsamości mieszkańców np. poprzez organizowanie lokalnych przedsięwzięć kulturalnych, związanych z tradycjami tego obszaru oraz rozwój inicjatyw lokalnych na rzecz odnowy miejsc ważnych historycznie.

Jako jeden z celów strategicznych domeny wyznaczono: podniesienie znaczenia kultury i dziedzictwa historycznego poprzez rozbudowę, adaptację i modernizację obiektów kulturalnych i zabytkowych, rozwój amatorskiego ruchu artystycznego oraz poprawę dostępności do dóbr kultury. W ramach powyższego celu strategicznego określono następujące cele operacyjne:

1. Utworzenie strony internetowej, mobilnych aplikacji umożliwiających wirtualny spacer po zabytkach powiatu radzyńskiego.
2. Zagospodarowanie pałacu Potockich z uwzględnieniem potrzeb turystycznych, np. obsługi ruchu turystycznego.
3. Adaptacja oraz nowe zagospodarowanie starych obiektów, dla potrzeb promocji kultury oraz amatorskiego ruchu artystycznego.
4. Rewitalizacja obiektów historycznych przez ich obecnych właścicieli.
5. Wspieranie i większa promocja lokalnych twórców i artystów.
6. Promocja postaci i twórczości Karola Lipińskiego.
7. Wspieranie organizacji lub organizowanie cyklicznych uroczystości promujących dziedzictwo kulturowe powiatu lub opowiadających historię powiatu radzyńskiego.
8. Opracowanie i wdrożenie systemu informacji poprzez oznakowanie zabytkowych obiektów znakami drogowymi oraz tablicami informacyjnymi.
9. Wspieranie organizacji lub organizowanie wystaw, wernisaży, cyklicznych spotkań informacyjnych promujących historię, kulturę i tradycje powiatu.
10. Większe zaangażowanie placówek oświaty w upowszechnianie świadomości historycznej i kulturowej wśród swoich podopiecznych.

Problematykę ochrony dóbr kultury zawarto ponadto w domenie II, w celu strategicznym II.1: Zwiększenie konkurencyjności powiatu na szczeblu regionalnym, krajowym i europejskim poprzez rozwój przedsiębiorczości, rozwój infrastruktury turystycznej, poprawę warunków do inwestowania oraz wykorzystanie potencjału turystycznego i walorów przyrodniczych. Wyznaczono cel operacyjny, polegający na opracowaniu i wdrożeniu systemu informacji,

rozbudowa i wyposażenie szlaków turystycznych.

W poszczególnych celach strategicznych, jako kierunki działań uwzględniono m.in. zagadnienia związane z ochroną krajobrazu kulturowego regionu i promocją jego walorów kulturowych.

Cel strategiczny I: promocja lokalnych produktów, czyli ułatwienie mikroproducentom możliwości sprzedania swoich wyrobów.

Cel strategiczny II:

2.1. Budowanie atrakcyjności inwestycyjnej:

- Utworzenie centrum produktu lokalnego. Współpraca nad wspieraniem powstawania produktów lokalnych i ich promocją.

2.2. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych:

- Rewitalizacja zdegradowanych zabytków;
- Rewitalizacja przestrzeni publicznej.

2.3. Wsparcie infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej:

- Wyznaczenie tras leśnych, szlaków i obszarów o walorach przyrodniczych i historycznych potencjalnie przyciągających turystów;
- Organizacja imprez cyklicznych o charakterze inscenizacji historycznych popartych rysem historycznym regionu. Cykl ciekawych wydarzeń kulturalnych na terenie powiatu pod jednym szyldem;
- Szlakiem radzyńskich zabytków – oznakowanie i rewitalizacja obiektów zabytkowych na terenie powiatu radzyńskiego;
- Blisko siebie – projekt miałby na celu zapoznanie się z kulturą, walorami turystycznymi każdej partnerskiej gminy, by móc pokazać i uwidocznić piękno i dotychczas nieodkryte atrakcje;
- Stworzenie wspólnej oferty turystycznej, która pozwoli na zatrzymanie turysty dłużej niż jeden dzień.

Cel strategiczny III: 3.4. Ochrona zasobów przyrodniczych: wsparcie obszarów chronionych, parków krajobrazowych i innych form ochrony, rewitalizacja obszarów cennych przyrodniczo.

W strategii opracowano ustalenia i rekomendacje dotyczące kształtowania polityki przestrzennej powiatu. W zakresie kształtowania elementów sieci osadniczej i rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych zawarto m.in. ustalenia, mające na celu zachowanie terenów cennych przyrodniczo i terenów rolnych, ich ochronę przed postępującą degradacją oraz minimalizowanie negatywnych skutków ekonomicznych związanych z postępującymi procesami suburbanizacji poprzez:

1.2. Zagwarantowanie mieszkańcom możliwości wszechstronnego rozwoju i zwiększenie szans edukacyjnych w obszarze rewitalizacji;

1.3. Poprawa dostępności i rozwój usług społecznych, w tym dla osób starszych oraz osób ze szczególnymi potrzebami.

II. Sfera gospodarcza

Cel strategiczny 2: Wzmocnienie sfery gospodarczej.

Cele szczegółowe:

2.1. Ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji;

2.2. Rozwój przedsiębiorczości.

III. Sfera środowiskowa, techniczna, przestrzenno-funkcjonalna

Cel strategiczny 3: Odnowa przestrzeni obszaru rewitalizacji.

Cele szczegółowe:

3.1. Zagwarantowanie atrakcyjnych przestrzeni oraz obiektów publicznych;

3.2. Zwiększenie dostępności przestrzeni publicznej;

3.3. Poprawa jakości środowiska naturalnego.

W programie nakreślono wizję stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji. Jest to obraz obszaru rewitalizacji gminy w 2030 r. jako miejsca atrakcyjnego do zamieszkania i spędzania czasu wolnego dla obecnych oraz przyszłych pokoleń mieszkańców oraz turystów. W wyniku zrealizowanych działań nastąpiło ograniczenie negatywnych zjawisk społecznych oraz zwiększenie poziomu integracji społecznej i aktywności obywatelskiej. W obszarze zrewitalizowanych przestrzeni oraz obiektach publicznych odbywają się wydarzenia kulturalne i społeczne integrujące mieszkańców gminy. Systematycznie modernizowana i rozwijana jest infrastruktura techniczna i społeczna. Nastąpiła poprawa komfortu życia mieszkańców. Wzmocniła się zaradność gospodarcza i społeczna mieszkańców obszaru rewitalizacji. Ważną rolę w przemianach społeczno-gospodarczych odgrywa dziedzictwo przyrodnicze i historyczne -kulturowe obszaru. Dziedzictwo wielokulturowe oraz bogactwo historyczne i naturalne to potencjał, wokół którego buduje się wspólnotę wartości społeczności lokalnej. Dzięki stworzeniu kompleksowej i zintegrowanej oferty nastąpił rozkwit turystyki.

W przedsięwzięciach rewitalizacyjnych uwzględniono obiekty o wartościach zabytkowych i kulturowych: zespół pałacowo-ogrodowy w Żeliźnie oraz drewniany budynek zw. popówką w Kolembrodach, w którym znajduje się Gminna Izba Regionalna.

Zespół w Żeliźnie obejmuje przedsięwzięcie rewitalizacyjne pn. „Manufaktura Aktywności Społecznej”, w ramach którego przewidziana jest kompleksowa przebudowa i rewitalizacja

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Komarówka Podlaska przyjęty został Uchwałą Nr IX/51/2003 Rady Gminy Komarówka Podlaska z dnia 30 września 2003 r., zmieniony Uchwałą Nr VIII/114/2012 Rady Gminy Komarówka Podlaska z dnia 12 grudnia 2012 r., Uchwałą Nr III/13/2014 Rady Gminy Komarówka Podlaska z dnia 19 grudnia 2014 r. oraz Uchwałą Nr XVII/135/2020 Rady Gminy Komarówka Podlaska z dnia 27 października 2020 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Komarówka Podlaska ETAP I.

Zmiany planu ETAP I obejmują wielofunkcyjne tereny miejscowości gminnej, tereny zwartej zabudowy miejscowości sołeckich oraz tereny przeznaczone pod rozwój przedsiębiorczości. W zakresie ochrony wartości kulturowych na obszarze objętym planem wyodrębniono strefy ochrony konserwatorskiej, obejmujące historyczną strukturę funkcjonalno-przestrzenną zabytkowych zespołów sakralnych oraz zespołów pałacowo-ogrodowych, wartości ekspozycyjno-krajobrazowe, pojedyncze zabytkowe obiekty kubaturowe, obiekty małej architektury a także obszary znalezisk archeologicznych. W planie uwzględniono obiekty wpisane do rejestru zabytków i ujęte w gminnej ewidencji zabytków /wg stanu na czas opracowywania planu/ oraz obiekty o wartościach zabytkowych, znajdujące się na obszarze objętym zmianą. Wyznaczono strefy: ścisłej ochrony konserwatorskiej, pośredniej ochrony konserwatorskiej, ochrony widokowej, ochrony archeologicznej. Strefą ścisłej ochrony konserwatorskiej objęto obiekty wpisane do rejestru zabytków. Strefą pośredniej ochrony konserwatorskiej objęto obiekty zabytkowe ujęte w gminnej ewidencji zabytków i nie objęte ścisłą ochroną konserwatorską, zlokalizowane na terenie objętym planem (pozostałości zabytkowych założeń dworskich, zabytkowe cmentarze, budynki pełniące dawniej funkcje publiczne jako przykłady architektury regionalnej, figury i kapliczki). Strefę ochrony widokowej wyznaczono na obszarach stanowiących zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych. Strefą ochrony archeologicznej objęto obszary stanowisk archeologicznych rozpoznanych badaniami AZP.

Wskazano sposoby postępowania w odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków a także w strefach ochrony konserwatorskiej. W jednostkach funkcjonalnych, wyodrębnionych na obszarze poszczególnych miejscowości, ustalono przeznaczenie terenów i zasady zagospodarowania, uwzględniające ochronę obiektów i obszarów zabytkowych. W części graficznej planu oznaczono stanowiska archeologiczne, obiekty wpisane do rejestru zabytków, budynki

W 1912 r., po likwidacji guberni siedleckiej i utworzeniu guberni chełmskiej, północne tereny gminy (Kolembrody, Żelizna) weszły w skład powiatu bialskiego guberni chełmskiej, pozostała część znajdowała się w guberni lubelskiej w ramach powiatu radzyńskiego.

Po 1915 r. teren gminy wszedł w skład tzw. zarządu niemieckiej komendy etapów Ober-Ost.

W 1919 r., po odzyskaniu niepodległości, przywrócono województwa oraz powiaty. Obszar gminy znalazł się w powiecie radzyńskim, województwie lubelskim. Komarówka Podlaska stała się ponownie ośrodkiem gminy.

W okresie II wojny światowej obszar gminy znalazł się na terenie Generalnego Gubernatorstwa w Dystrykcie Lubelskim.

W 1954 r., w związku z likwidacją gmin, Komarówka przejściowo funkcjonowała jako ośrodek gromadzki. W 1973 r. odzyskała rangę siedziby gminy.

Po reformie administracyjnej kraju w 1975 r. i zniesieniu powiatów, gmina należała do nowo utworzonego województwa białkopodlaskiego. Od czasu kolejnej reformy administracyjnej kraju w 1999 r. wchodzi w skład powiatu radzyńskiego województwa lubelskiego.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Na terenie gminy brak zachowanych historycznych układów urbanistycznych. Jedynym ośrodkiem, posiadającym w przeszłości status miasta jest Komarówka Podlaska. Wzmiankowana w 1580 r., w 2. poł. XVII w. zwana „Kierdejowa Wola” oraz „Komarów” („Komarowo”). Jako miasto wymieniana w 1662 r. W 1. poł. XIX w. miasteczko administrowane było jako gmina wiejska. Od 1882 r. osada wiejska.

W układzie przestrzennym Komarówki czytelna jest lokalizacja rynku, plac przy którym pierwotnie zlokalizowany był kościół. O miejskiej przeszłości osady świadczą pozostałości murowanej, piętrowej zabudowy z XIX/XX w. przy ul. Ks. Rudnickiego. Są to najbardziej reprezentacyjne świeckie budynki w osadzie. Przy ul. 11 Listopada zachowały się relikty dawnej zwartej zabudowy parterowej, o charakterze małomiasteczkowym. Elementem dominującym w panoramie miejscowości jest neogotycki kościół, z wydzielonym placem przed bramą wejściową na teren przykościelny.

Krajobraz kulturowy gminy ukształtowany został przez rolniczy charakter obszaru. Powszechnie stosowanym materiałem budowlanym do lat 60. XX w. było drewno. Domy wznoszone były w konstrukcji zrębowej, przykryte dachami czterospadowymi, później dwuspadowymi lub dwuspadowymi z naczółkami. Z zewnątrz najczęściej domy szalowano, czasem wprowadzano zdobienia przy oknach i na szczytach.

5.2.3. Zabytki nieruchome

a) budownictwo sakralne

Z uwagi na czas powstania, wartości stylowe, historyczne oraz stan zachowania, do szczególnie cennych budowli należą obiekty sakralne. Na terenie gminy, wśród zachowanych zabytkowych budowli sakralnych, wyróżnia się zespół kościoła w Komarówce Podlaskiej. Murowany, neogotycki kościół pw. Najświętszego Serca Jezusa wybudowany został w latach 1907-1912, z inicjatywy ks. Jana Rudnickiego i parafian. Wraz z zabudową towarzyszącą, wzniesioną w latach 1922-1925: plebanią, dawną organistówką oraz Domem Ludowym tworzy spójny stylowo zespół, będący wyróżnikiem architektoniczno-przestrzennym w zabudowie osady.

W Brzozowym Kącie znajdują się dwie murowane kaplice z lat 50. XX w. Jednej z nich nadano bardziej rozbudowaną formę architektoniczną, wprowadzając portyk kolumnowy w elewacji frontowej.

Drewnianą architekturę sakralną reprezentują na terenie gminy dwa kościoły: w Przegalinach Dużych i Kolembrodach oraz kaplice w Walinnie (1877 r.), Żulinkach (ok. 1905 r.), Derewicznie (pocz. XX w.) i niewielka kaplica w Brzozowym Kącie (pocz. XX w.). Kościół rzymskokatolicki pw. Opieki NMP w Przegalinach Dużych wzniesiony został w pocz. XIX w. jako cerkiew unicka. Obiekt jest przykładem budowli sakralnej „typu radzyńskiego”. Cechą charakterystyczną tej grupy świątyń jest dach wspólny dla prezbiterium, całej nawy i babińca, które posiadają jednakową wysokość zrębu. Wybudowany w latach 30. XX w. kościół pw. Nawiedzenia NMP w Kolembrodach wyróżnia się rozbudowaną dwuwieżową fasadą. Przy kościele znajduje się, pochodząca z 1830 r., drewniana, dwukondygnacyjna dzwonnica. Malowniczą formę posiada kaplica w Walinnie, z podcieniem od frontu i sygnaturką na dachu.

b) pałace i dwory

Na terenie gminy znajdują się dwa założenia rezydencjonalne: w Przegalinach Dużych oraz w Żeliźnie. Rozległe założenie pałacowo-ogrodowe w Przegalinach Dużych powiązane jest z otoczeniem układem alei dojazdowych. Pałac w Przegalinach, wzniesiony w 4. ćw. XIX w., spalony w 1943 r., został odbudowany ok. 1959 r. Otacza go park krajobrazowy ukształtowany w XIX w., z czytelnym układem barokowej kompozycji przestrzennej pochodzącej z XVIII w. W skromniejszej postaci przerwał zespół pałacowo-ogrodowy w Żeliźnie. Pierwotnie klasycystyczny pałac z pocz. XIX w., w wyniku gruntownej przebudowy w 1959 r. utracił cechy stylowe. Park, pierwotnie o barokowej kompozycji, został przekształcony w 2 poł. XIX w. w krajobrazowy, z kanałem wodnym na osi kompozycyjnej.

5.2.4. Zabytki ruchome

Większość zabytków ruchomych na terenie gminy stanowi wyposażenie świątyń. Obiekty te reprezentują różne okresy historyczne i odmiany stylowe.

Do zabytków ruchomych należą także kamienne i żeliwne nagrobki z cmentarzy parafialnych. Zespół zabytkowych nagrobków, pochodzących z XIX i pocz. XX w. zachował się na cmentarzu w Komarówce Podlaskiej. Nieliczne zabytkowe nagrobki z XIX i pocz. XX w. znajdują się także na cmentarzach w Kolembrodach i Brzezinach.

Cechą wyróżniającą gminę jest duża liczba kapliczek przydrożnych, malowniczo wpisujących się w krajobraz wiejski, często z zielenią towarzyszącą. Kapliczki występujące na terenie gminy reprezentują różne typy. Charakterystyczne dla regionu są murowane kapliczki dwukondygnacyjne, nakryte daszkami czterospadowymi lub dwuspadowymi. Do najstarszych należą: kapliczka w Brzezinach wzniesiona w 1 poł. XIX w. z rzeźbą św. Jana Nepomucena, kapliczka w Brzezinach z XIX/XX w. z rzeźbą Najświętszego Serca Jezusa oraz kapliczka w Walinnie z XIX/XX w. Na uwagę zasługuje kapliczka z figurą św. Floriana (po 1915 r.) w Żeliźnie w formie wysokiego obelisku, z rzeźbą w zwieńczeniu. Tradycyjną formę posiadają kapliczki w Derewicznie, Walinnie, Wiskach, Woroncu, Brzozowym Kącie, Żeliźnie, Przegalinach. Niewielka, murowana kapliczka kubaturowa z lat 50. XX w. znajduje się przy drodze z Brzozowego Kąta do Komarówki Podlaskiej. Tradycja wznoszenia kapliczek trwała przez XIX w. do lat 50. XX w. Ciekawym przykładem kapliczek drewnianych o niewielkiej formie jest kapliczka skrzynkowa zawieszona na drzewie w Przegalinach Dużych oraz kapliczka na słupie z rzeźbą Serca Jezusa w Wólce Komarowskiej.

Oddzielną grupę stanowią samodzielne figury. Figury Matki Boskiej Niepokalanej zdobią dawne zespoły dworskie: w Brzezinach (1856) i Przegalinach Dużych (1910 r.). Figura Matki Boskiej (1936 r.) znajduje się także w Brzezinach, na skraju wsi, przy rozwidleniu dróg. W Komarówce Podlaskiej, przy kościele parafialnym zlokalizowana jest figura Chrystusa Króla z 1938 r.

Na terenie gminy znajdują się liczne drewniane krzyże przydrożne, w tym krzyże „epidemiczne”. Wyróżnienia wymaga ozdobny, z zamkniętymi trójlistnie ramionami, krzyż w Przegalinach Dużych, datowany na XIX w.

Wspomnieć też należy o ruchomościach, tworzących w przeszłości wyposażenie wiejskich chałup. Zbiory obiektów ruchomych, związanych z kulturą ludową regionu przechowywane są w Izbie Regionalnej w Kolembrodach, mieszczącej się w budynku tzw. Popówki. W Izbie

kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności”. Ochrona dziedzictwa niematerialnego powinna polegać na jego utrwaleniu, zachowywaniu i przekazywaniu następnym pokoleniom.

Do dziedzictwa niematerialnego związanego z terenem gminy zaliczyć należy m.in.: historyczne nazwy miejscowości, dziś niefunkcjonujące, tradycyjne i historyczne nazwy miejscowe, zachowane w lokalnych społecznościach wiejskich np. „Czasza”, „Smolarnia”, „Brodacz”, „Osmalona Osa”, „Czapków Gaj”, „Krynica”, „Bagno Książęce”, „Pożarnica”, legendy związane z nazwami miejscowości np. Komarówką, znane postacie np. Stanisław Samuel Szemiot, Aleksander Oleszczuk „Podlaski Kolberg”, postacie zasłużone dla lokalnych społeczności np. ks. Jan Rudnicki związany z Komarówką Podlaską, kult świętych (sanktuarium w Kolembrodach z cudownym obrazem Matki Bożej Kolembrodzkiej, z kultem sięgającym XVII w.), miejscowe zwyczaje i obrzędy kultywowane przez mieszkańców, utwory muzyczne, lokalne wyroby spożywcze, a także charakter miejscowego budownictwa wiejskiego.

Szczególne znaczenie dla utrzymania ciągłości kulturowej i tożsamości lokalnych społeczności wiejskich ma kultura ludowa i tradycyjna obrzędowość. Na terenie gminy zadania z zakresu utrwalania, upowszechniania i promocji dziedzictwa niematerialnego prowadzi Gminne Centrum Kultury. Ważnymi, promującymi folklor i kulturę ludową regionu wydarzeniami są m.in.: Spotkania z Piosenką Ludową, Gala Pieśni Biesiadnej w Komarówce Podlaskiej, Ponadpowiatowy Przegląd Pieśni Maryjnej w Kolembrodach, Pieśń o Matce w Derewicznie, Biesiada Ludowa w Przegalinach Dużych, dożynki gminne.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;**
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;**
- 2) uznanie za pomnik historii;**
- 3) utworzenie parku kulturowego;**
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach**

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

W oparciu o art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa (ust. 2), wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (ust. 4).

Zakres gminnej ewidencji zabytków obejmuje:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta), w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ewidencja zabytków zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

W gminnej ewidencji zabytków gminy Komarówka Podlaska ujętych jest ogółem 41 obiektów nieruchomych i ponad 100 stanowisk archeologicznych. W ewidencji znajdują się 2 zespoły kościelne, 4 założenia pałacowo/dworsko-ogrodowe, 2 pałace, 2 parki, 3 kościoły, 2 dzwonnice, 3 kaplice, 1 kapliczka, 1 dwór, 9 cmentarzy, 1 wiatrak, 2 figury, 1 klasztor, 1 łaźnia, 1 plebania, 1 wikarówka, 1 dom ludowy, 1 sąd, 1 szkoła, 1 ogrodzenie, 1 budynek gminy.

W gminnej ewidencji zabytków gminy Komarówka Podlaska zamieszczono wszystkie obiekty z terenu gminy ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Celowym jest powiększanie zasobu gminnej ewidencji zabytków o obiekty małej architektury (kapliczki, krzyże przydrożne) oraz przykłady budownictwa drewnianego. Wykaz obiektów nieruchomych z terenu gminy Komarówka Podlaska ujętych w gminnej ewidencji zabytków znajduje się w części „Aneksy”.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Spośród elementów dziedzictwa kulturowego gminy Komarówka Podlaska najwyższe znaczenie, wyróżniające gminę na tle innych mają następujące zabytki:

1. Zespół kościoła parafialnego pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Komarówce Podlaskiej
2. Zespół kościoła parafialnego pw. Nawiedzenia NMP w Kolembrodach
3. Kościół parafialny pw. Opieki NMP w Przegalinach Dużych
4. Założenie pałacowo–ogrodowe w Przegalinach Dużych
5. Zespół pałacowo–ogrodowy w Żeliźnie

Zespół pałacowo-ogrodowy w Żeliźnie

Folwark w Żeliźnie założony został w 1 poł. XVI w., w XVII w. wzmiankowany dwór. Obecny pałac w Żeliźnie wzniesiony został w pocz. XIX w. jako klasycystyczny. W 1943 r. uległ częściowemu zniszczeniu, w 1959 r. został gruntownie przebudowany. Park, pierwotnie posiadający barokową kompozycję, został przekształcony w 2 poł. XIX w. w krajobrazowy, z kanałem wodnym na osi kompozycyjnej. Zespół stanowi przykład rezydencji ziemiańskiej, w chwili obecnej pozbawiony części gospodarczej (zniszczona w 1943 r.).

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ mocne i słabe strony

Dziedzictwo kulturowe gminy Komarówka Podlaska związane jest mocno z kulturą wiejską. Przemiany kulturowe terenów wiejskich położonych na obszarze gminy, w procesie ich historycznego rozwoju, przebiegające przez wieki stosunkowo powoli i harmonijnie, zostały przerwane po II wojnie światowej. Zagrożenia i negatywne zjawiska szczególnie nasiliły się w latach 70. XX w. wraz z polepszeniem sytuacji materialnej mieszkańców wsi oraz współcześnie, po transformacji ustrojowej, począwszy od lat 90. XX w. Przemiany te, mające podłoże ekonomiczne, gospodarcze, społeczne wpisane są we współczesne trendy o zasięgu ogólnokrajowym. Niestety, wciąż w dużym stopniu mają one nieskoordynowany charakter, a ich zasięg w sferze kulturowej jest znaczący, obejmujący różne obszary kulturowe. Dewastacja krajobrazu, odrzucenie przez współczesne społeczności wiejskie tradycyjnych form budownictwa i rozplanowania siedlisk, nieumiejętna adaptacja ukształtowanych struktur wiejskich powoduje stopniową utratę zindywidualizowanego oblicza wsi. W miejsce dawnej tradycyjnej, drewnianej zabudowy wprowadzane jest budownictwo wyobcowane z tradycji, przypadkowo lokalizowane. Pomimo tych negatywnych zjawisk, we wszystkich wsiach gminy zachowały się przykłady tradycyjnego budownictwa drewnianego, głównie domów mieszkalnych (zwarta grupa drewnianych domów znajduje się w Przegalinach Dużych). Ich stan jest zróżnicowany; występują obiekty niezamieszkałe, o pogarszającym się stanie zachowania jak i budynki zadbane, w dobrym stanie technicznym. Część siedlisk utrzymała tradycyjną wielkość oraz rozplanowanie.

Znajdujące się na terenie gminy dwa obiekty rezydencjonalne w Przegalinach Dużych i Żeliźnie nie są w chwili obecnej użytkowane. W odniesieniu do pałacu w Żeliźnie, stanowiącym własność gminy, planowane jest podjęcie w najbliższym czasie kompleksowych prac

W dobrym stanie są kaplice w Walinnie, Żulinkach i Derewicznie. Przeprowadzenia prac remontowych wymaga kaplica cmentarna w Brzezinach oraz część kapliczek przydrożnych.

W 2024 r. z inicjatywy mieszkańców wsi Żelizna, przy wsparciu gminy, rozpoczęto prace remontowe przy kapliczce–obelisku z figurą św. Floriana, znajdującej się przy drodze wojewódzkiej Międzyrzec Podlaski–Parczew. Remont finansowany jest z funduszu sołeckiego i środków budżetu gminy.

Większość krzyży przydrożnych na terenie gminy znajduje się w dobrym stanie zachowania, nieliczne wymagają naprawy lub ustawienia nowych krzyży, aby utrzymana została tradycja miejsca.

Zabytkowe cmentarze w Komarówce Podlaskiej, Kolembrodach, Brzezinach są dobrze utrzymane, niestety pozbawione są zieleni komponowanej i drzewostanu. Stan zachowania zabytkowych nagrobków jest zróżnicowany, niektóre wymagają przeprowadzenia prac konserwatorskich. Cmentarz wojenny w Wólce Komarowskiej, oznakowany, wymaga prowadzenia bieżących prac porządkowych, podobnie cmentarz epidemiczny w Walinnie. Dobrze utrzymany jest cmentarz żydowski w Komarówce Podlaskiej.

Spośród obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków zabezpieczenia i remontu wymaga wiatrak w Brzozowym Kącie. Dawny dwór ob. dom mieszkalny w Komarówce Podlaskiej jest częściowo nieużytkowany i częściowo przekształcony.

W celu określenia podstawowych priorytetów gminnego programu opieki nad zabytkami dokonano analizy szans i zagrożeń, dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy poprzez wskazanie mocnych i słabych stron. Analizę przeprowadzono na podstawie:

- 1) analizy uwarunkowań zewnętrznych ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (analiza dokumentów programowych wykonanych na poziomie kraju, województwa, powiatu),
- 2) analizy uwarunkowań wewnętrznych ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (analiza dokumentów programowych wykonanych na poziomie gminy),
- 3) analizy zasobu zabytkowego gminy wykorzystanego w diagnozie stanu dziedzictwa kulturowego gminy,
- 4) oceny stanu dziedzictwa kulturowego gminy, analizy możliwości wykorzystania dziedzictwa kulturowego gminy w rozwoju społecznym i gospodarczym regionu.

- brak społecznej opieki nad zabytkami gminy
- brak edukacji z zakresu wartości i ochrony dziedzictwa kulturowego
- niewystarczająca promocja walorów przyrodniczo - kulturowych gminy
- niewielkie zainteresowanie tradycją ludową i folklorem wśród młodzieży
- niewystarczające wykorzystanie potencjału kulturowego i przyrodniczego gminy dla rozwoju turystyki i rekreacji
- brak bazy turystycznej
- niedostateczny zakres świadczenia usług agroturystycznych

Szanse

- możliwość prowadzenia systemowej rewitalizacji obszarów ważnych społecznie i kulturowo dla społeczności lokalnych
- możliwość pozyskania zewnętrznych środków finansowych na rzecz rewitalizacji obszarów, rewaloryzacji i adaptacji obiektów zabytkowych
- możliwość dofinansowywania prac remontowych przy obiektach zabytkowych na terenie gminy w ramach podjętej przez Radę Gminy Komarówka Podlaska Uchwały Nr XIV/111/2016 z dnia 25 maja 2016 r. w sprawie określenia zasad udzielania przez Gminę Komarówka Podlaska dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków
- wykorzystanie obiektów zabytkowych na cele służące lokalnym społecznościom
- uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego
- uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w ogólnym planie zagospodarowania przestrzennego gminy
- podjęte działania remontowe obiektów znajdujących się w zespole kościoła parafialnego w Komarówce Podlaskiej, połączone z ich adaptacją na cele społeczne
- możliwość wykorzystania potencjału tkwiącego w zespole pałacowo-parkowym w Żeliźnie
- organizowanie imprez kulturalnych, wystaw, spotkań, festiwali, koncertów, widowisk promujących lokalną tradycję
- aktywizacja lokalnych społeczności w celu kultywowania miejscowych tradycji
- istniejące regulacje prawne w zakresie ochrony krajobrazu

- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W programie opieki nad zabytkami gminy Komarówka Podlaska przy określaniu działań priorytetowych uwzględniono cele wymienione w art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wnioski wynikające z diagnozy stanu dziedzictwa kulturowego oraz oceny opracowań strategicznych gminy.

Priorytetowe działania i zadania do realizacji w ramach „Programu opieki nad zabytkami gminy Komarówka Podlaska na lata 2025–2028” zostały przedstawione w formie tabelarycznej. Wyszczególniono trzy priorytetowe kierunki działań, którym przyporządkowane zostały zadania wyznaczone do realizacji w ciągu 4 lat obowiązywania programu. Koszt przewidzianych do realizacji zadań określany będzie corocznie w budżecie gminy.

PRIORYTET I:

Rewaloryzacja obiektów zabytkowych z terenu gminy

PRIORYTET II:

Ochrona krajobrazu kulturowego gminy

PRIORYTET III:

Promocja w zakresie spuścizny kulturowej gminy jako czynnika współtworzącego lokalną tożsamość kulturową mieszkańców i budującego zewnętrzny wizerunek gminy

PRIORYTET II	
Kierunki działań	Zadania
Ochrona zabytkowych kapliczek i krzyży przydrożnych jako elementów miejscowego krajobrazu kulturowego	1. Rozszerzanie zasobu gminnej ewidencji zabytków poprzez włączenie do gminnej ewidencji zabytków wybranych kapliczek i krzyży przydrożnych 2. Kontynuacja remontu kapliczki – obelisku z figurą św. Floriana w Żeliźnie
Ochrona zabytków, stanowiących wyposażenie kościołów	3. Wykonanie prac konserwatorskich ołtarza w kościele pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Kolembrodach 4. Wykonanie prac konserwatorskich elementów wyposażenia kościoła pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Komarówce Podlaskiej
Ochrona drewnianego budownictwa ludowego z terenu gminy	5. Rozszerzanie zasobu gminnej ewidencji zabytków poprzez włączenie do gminnej ewidencji zabytków budynku drewnianej popówki zlokalizowanej w Kolembrodach 6. Rozpoznanie w zakresie możliwości pozyskania przez gminę i translokacji drewnianego obiektu budownictwa ludowego z terenu gminy, z lokalizacją w sąsiedztwie tzw. popówki znajdującej się w Kolembrodach

Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	2. Wspieranie publikacji i działań o charakterze edukacyjnym, naukowym, popularyzatorskim, dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy 3. Popularyzacja tematyki związanej z lokalnym dziedzictwem kulturowym i historią regionu w edukacji szkolnej np. poprzez organizowanie zajęć tematycznych, wycieczek, konkursów, lekcji poświęconych historii i dziedzictwu kulturowemu regionu 4. Wspieranie działalności Izby Pamięci Narodowej w Komarówce Podlaskiej oraz Izby Regionalnej w Kolembrodach 1. Wspieranie inicjatyw indywidualnych i społecznych związanych z dziedzictwem niematerialnym gminy – jego identyfikacją, dokumentowaniem, utrwalaniem i przekazywaniem (tj. zwyczaje, tradycje, obrzędy rzemiosło) 2. Kontynuacja corocznych imprez propagujących folklor i kulturę ludową
--	--

Oczekiwane rezultaty realizacji zadań w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami obrazuje poniższa tabela.

Zadania	Oczekiwane rezultaty
Rewaloryzacja zespołu pałacowo-ogrodowego w Żeliźnie (remont i adaptacja budynku pałacu z wprowadzeniem funkcji nienaruszającej zabytkowy charakter obiektu i podjęcie prac	Poprawa stanu zachowania obiektu, przywrócenie walorów architektonicznych, uwydatnienie walorów zabytkowych, udostępnienie

Wykonanie prac konserwatorskich elementów wyposażenia kościoła pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Komarówce Podlaskiej	Poprawa stanu zachowania obiektów, uwydatnienie walorów zabytkowych
Rozszerzanie zasobu gminnej ewidencji zabytków poprzez włączenie do gminnej ewidencji zabytków budynku drewnianej popówki w Kolembrodach	Objęcie ochroną budynku, stanowiącego przykład drewnianego budownictwa z terenu gminy, kontrola nad prawidłowością prowadzonych prac remontowych
Rozpoznanie w zakresie możliwości pozyskania przez gminę i translokacji drewnianego obiektu budownictwa ludowego z terenu gminy, z lokalizacją w sąsiedztwie tzw. popówki w Kolembrodach	Ochrona przed zniszczeniem, zachowanie dla przyszłych pokoleń przykładów tradycyjnego budownictwa drewnianego z terenu gminy
Udzielanie wsparcia właścicielom obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków w zakresie przekazywania informacji o obowiązujących przepisach prawnych związanych z ochroną zabytków, postępowania administracyjnego dotyczącego podejmowania działań przy zabytku oraz możliwościach pozyskania środków finansowych na remont obiektów	Wzrost zainteresowania ochroną zabytków, wyeliminowanie samowoli budowlanych, właściwe prowadzenie prac remontowych
Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego ochrony układów ruralistycznych	Utrzymanie i rewitalizacja charakteru krajobrazu wiejskiego oraz ochrona przed nadmiernym zainwestowaniem otoczenia obiektów zabytkowych
Przeglądy stanu zachowania pomników przyrody w zabytkowych parkach w Żeliźnie i Przegalinach Dużych	Utrzymanie obiektów w dobrym stanie, eliminowanie ewentualnych zagrożeń
Wspieranie funkcjonowania Koła Historycznego działającego w Komarówce Podlaskiej	Wzrost zainteresowania mieszkańców gminy, zwłaszcza dzieci i młodzieży, historią regionu

- ✓ instrumentów prawnych,
- ✓ instrumentów finansowych,
- ✓ instrumentów koordynacji,
- ✓ instrumentów społecznych,
- ✓ instrumentów kontrolnych.

1. Instrumenty prawne

Instrumenty prawne wynikają z obowiązujących przepisów prawnych. Do instrumentów prawnych, jakimi dysponuje gmina, bazujących na obowiązujących ustawach i przepisach szczegółowych, umożliwiających realizację programu należy np. uchwalanie planów zagospodarowania przestrzennego, rozszerzanie zasobu gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, w tym wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2. Instrumenty finansowe:

- finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,
- udzielanie dotacji w ramach istniejącej Uchwały Rady Gminy Komarówka Podlaska Nr XIV/111/2016 z dnia 25 maja 2016 r. w sprawie określenia zasad udzielania przez Gminę Komarówka Podlaska dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich.

3. Instrumenty koordynacji:

- realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp.,
- współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi,
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

3. Instrumenty społeczne:

- działania promocyjne i informacyjne dotyczące zasobu i znaczenia dziedzictwa kulturowego gminy, zmierzające do wzrostu zainteresowania społecznego i zaangażowania w ochronę dziedzictwa społeczności lokalnych,

	Wartość wsparcia finansowego udzielonego z budżetu gminy do prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach Wartość dofinansowania prac remontowych i rewaloryzacyjnych przy obiektach zabytkowych objętych wsparciem zewnętrznym
--	--

Priorytetowe działania	Ochrona krajobrazu kulturowego gminy
Kryteria i wskaźniki	Liczba obiektów zabytkowych włączonych do gminnej ewidencji zabytków Liczba obiektów i obszarów objętych ochroną w planach zagospodarowania przestrzennego gminy

Priorytetowe działania	Promocja w zakresie spuścizny kulturowej gminy jako czynnika współtworzącego lokalną tożsamość kulturową mieszkańców i budującego zewnętrzny wizerunek gminy
Kryteria i wskaźniki	Liczba osób odwiedzających izby regionalne i izby pamięci Liczba zorganizowanych imprez promujących folklor i kulturę ludową, konkursów z zakresu wiedzy o regionie, festynów, działań edukacyjnych na terenie gminy

organizacyjnej podległej jednostce samorządu terytorialnego. Program umożliwił ponadto udzielanie innym podmiotom (osobom fizycznym lub jednostkom organizacyjnym) zobowiązanym do opieki nad zabytkami dotacji samorządowej, o której mowa w art. 81 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na nakłady konieczne określone w art. 77 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Środki przyznane w ramach programu przeznaczone są na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, o którym mowa w art. 8 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami lub znajdującym się w ewidencji zabytków wskazanej w art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

- z sektora prywatnego (osób fizycznych, prawnych, kościelnych, stowarzyszeń, organizacji, itp., w tym w ramach projektów partnerstwa publiczno-prywatnego).

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Zgodnie z art. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami opieka nad zabytkiem sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, m.in. na zapewnieniu warunków prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku oraz zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie (pkt 2 i 3). Obowiązek dbania o stan zachowania zabytku, w tym ponoszenie kosztów związanych z robotami budowlanymi prowadzonymi przy obiekcie, pracami konserwatorskimi i restauratorskimi spoczywa więc na właścicielu zabytku. Z kolei art. 4 pkt 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi, że zadaniem organów administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków jest m.in. zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków.

Realizacja zadań gminy Komarówka Podlaska w zakresie ochrony zabytków powinna przebiegać na trzech płaszczyznach:

1. Opieki nad zabytkami stanowiącymi własność gminy;
2. Wspierania robót budowlanych, prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach z terenu gminy, niebędących własnością gminy Komarówka Podlaska;
3. Ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym krajobrazu kulturowego całego obszaru gminy.

- Wykonanie prac remontowych we wnętrzu kościoła pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Komarówce Podlaskiej;
- Remont kaplicy cmentarnej w Brzezinach

Powyższe zadania realizowane będą we współpracy z właścicielami obiektów, przy wsparciu finansowym gminy w ramach „Rządowego Programu Odbudowy Zabytków”.

W celu pełnej realizacji zadań „Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Komarówka Podlaska na lata 2025-2028”, określonych w priorytecie I: *Rewaloryzacja obiektów zabytkowych z terenu gminy* zaleca się wydzielenie środków na ochronę zabytków w budżecie gminy. W celu ułatwienia planowania prac remontowych i konserwatorskich przy obiektach zabytkowych oraz sprawnej kontynuacji realizowanych projektów zalecane jest, w miarę istniejących możliwości, coroczne zwiększanie poziomu finansowania. Docelowo pożądanym jest ustalenie stałego poziomu wydatków na ochronę zabytków np. stały procentowy udział środków na wsparcie prac przy zabytkach, ustalony w corocznym budżecie.

Realizacja przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków powinna obejmować opiekę nad zabytkami oraz ochronę krajobrazu kulturowego całego obszaru gminy. Realizacja zadań, wyznaczonych w perspektywie lat 2025-2028 w ramach priorytetu II: *Ochrona krajobrazu kulturowego gminy*, obejmuje inwestycje dofinansowane z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków:

- Wykonanie prac konserwatorskich ołtarza w kościele pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Kolembrodach;
- Wykonanie prac konserwatorskich elementów wyposażenia kościoła pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Komarówce Podlaskiej

oraz zadania realizowane ze środków własnych gminy:

- Rozszerzanie zasobu gminnej ewidencji zabytków poprzez włączenie do gminnej ewidencji zabytków wybranych kapliczek i krzyży przydrożnych /wykonanie kart adresowych zabytków/;
- Rozszerzanie zasobu gminnej ewidencji zabytków poprzez włączenie do gminnej ewidencji zabytków budynku drewnianej popówki w Kolembrodach /wykonanie karty adresowej zabytku/;
- Rozpoznanie w zakresie możliwości pozyskania przez gminę i translokacji drewnianego obiektu budownictwa ludowego z terenu gminy, z lokalizacją w sąsiedztwie tzw. popówki w Kolembrodach;

ANEKSY**WYKAZ ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH Z TERENU GMINY KOMARÓWKA PODLASKA
WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTEKÓW**

miejsowość	obiekt	nr rejestru zabytków, data i nr wpisu
Brzeziny	kaplica na cmentarzu rzymskokatolickim położona na działce wskazanej w decyzji, w granicach cmentarza, wg zał. do decyzji planu	A/426 - decyzja Wojewody Białkopodlaskiego z dn. 18.11.1997, znak: PSOZ-1345/3/97
Kolembrody	zespół kościoła parafialnego pw. Nawiedzenia NMP: kościół, dzwonnica, otaczający drzewostan, na działce wskazanej w decyzji, w granicach wg zał. do decyzji planu	A/1105 - decyzja WKZ w Białej Podlaskiej z dn. 24.05.1993, znak: PSOZ-318/2/93
Komarówka Podlaska	zespół kościoła parafialnego pw. Najświętszego Serca Jezusowego: dom ludowy, dawna plebania, dawna organistówka, ogrodzenie kościoła, drzewostan otaczający kościół – na działkach wskazanych w decyzji, w gran. wg zał. do decyzji planu. 2) Murowany budynek dawnego klasztoru Zgromadzenia pw św. Teresy od Dzieciątka Jezus położony na dz. 245 wraz gruntem pod budynkiem, przy ul. ks. Jana Rudnickiego 19	A/1372 - decyzja WKZ w Białej Podlaskiej z dn. 24.05.1993, znak: PSOZ-317/2/93 - decyzja LWKZ z dn. 12.08.2022, znak KD.5140.42.6.2022
Przegaliny Duże	kościół paraf. pw. Opieki Matki Boskiej z wyposażeniem wnętrza i otoczeniem w granicach cmentarza kościelnego	A/113 - decyzja WKZ w Lublinie z dn. 30.11.1966, znak: Kl.V- 7/144/66

Wikarówka, 1922-1925, dz. ewid. nr 842

Dom Ludowy, 1922-1925, dz. ewid. nr 247

Ogrodzenie, pocz. XX w., dz. ewid. nr 247

Cmentarz przykościelny, pocz. XX w., dz. ewid. nr 247

Klasztor, 1935 r., dz. ewid. nr 245

Łaźnia, ob. dom, 1. tercja XX w., dz. ewid. nr 244

Cmentarz katolicki, pocz. XIX w., dz. ewid. nr 1077

Cmentarz żydowski, XIX w., dz. ewid. nr 967

Cmentarz żydowski, pocz. XVIII w., dz. ewid. nr 355

Dwór, 1914 r., dz. ewid. nr 21, 22

Budynek gminy ob. GCK, pocz. XX w., przewieziony 1926 r., rozbud. 2011 r., dz. ewid. nr 234

Przegaliny Duże

Założenie pałacowo-ogrodowe, XVI-XVIII w., XIX w., 1914 r., dz. ewid. nr 236/1, 236/2, 236/3, 236/4, 236/5, 237/1, 237/2, 237/3, 237/4, 238, 239/1, 239/5, 239/6, 239/7, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 189, 145, 147/1, 147/2, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 190, 235, 277

Pałac, ok. 1770-86, rozbud. 4 ćw. XIX w., spalony 1943, odbud. ok. 1959, dz. ewid. nr 238

Park, k. XIX w., dz. ewid. nr 236/1, 236/2, 236/3, 236/4, 236/5, 237/1, 237/2, 237/3, 237/4, 238, 239/1, 239/5, 239/6, 239/7, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 189, 145, 147/1, 147/2, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 190, 235, 277

Figura Matki Boskiej Niepokalanej, 1910 r., dz. ewid. nr 236/1

Sąd, ob. dom, 1875 r., dz. ewid. nr 189/3

Szkoła, ob. dom, 1888 r., dz. ewid. nr 102/1

Przegaliny Duże (obręb Brzeziny)

Cerkiew unicka ob. kościół paraf. rzymskokat. pw. Opieki NMP, 1817-1818, dz. ewid. nr 125

Dzwonnica przy kościele paraf., 2 poł. XIX w., przebud. 2001 r., dz. ewid. nr 125

Cmentarz przy kościele paraf., poł. XVIII w., dz. ewid. nr 125

Założenie dworsko-ogrodowe, 2 ćw. XIX w., dz. ewid. nr 374, 375, 376, 378, 379, 381/2, 381/6, 382

Kaplica na cmentarzu rzymskokatolickim, 1923-29, dz. ewid. nr 147

Cmentarz rzymskokatolicki, ok. poł. XIX w., dz. ewid. nr 147

Walinna

Kaplica pw. Matki Boskiej Częstochowskiej, 1877 r., dz. ewid. nr 343

Cmentarz epidemiczno-katolicki, 1917-18, dz. ewid. nr 399

Brzozowy Kąt	śląd osadnictwa, osada	okres nowożytny /śląd osadnictwa/, epoka kamienia, epoka żelaza /osada/	66-85	78
Brzozowy Kąt	śląd osadnictwa, osada	epoka kamienia, okres nowożytny	66-85	80
Brzozowy Kąt	śląd osadnictwa	wczesna epoka brązu?	66-85	77
Brzozowy Kąt	śląd osadnictwa	mezolit	66-85	77
Brzozowy Kąt	śląd osadnictwa	epoka żelaza, wczesne średniowiecze, okres nowożytny	66-85	64
Brzozowy Kąt	ślady osadnictwa	starożytność, okres nowożytny	66-85	63
Brzozowy Kąt	ślady osadnictwa	epoka kamienia	66-85	62
Brzozowy Kąt	śląd osadnictwa, osada	epoka kamienia /śląd osadnictwa/, okres nowożytny /osada/	66-85	61
Brzozowy Kąt	śląd osadnictwa	epoka żelaza, późne średniowiecze /śląd osadnictwa/, okres nowożytny /osada/	66-85	58
Derewiczna	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	66-84	25
Derewiczna	wieś historyczna	XVI-XX w.	66-84	24
Derewiczna	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	66-84	23
Derewiczna	ślady osadnictwa	epoka kamienia, późne średniowiecze, okres nowożytny	66-84	22
Derewiczna	śląd osadnictwa	epoka kamienia-epoka żelaza	66-84	21
Derewiczna	osada	okres nowożytny	66-84	20

Kolembrody	osady	kultura łużycka, epoka brązu, wczesna epoka żelaza, późne średniowiecze	64-85	9
Kolembrody	osada?	późne średniowiecze/okres nowożytny	64-85	10
Komarówka Podlaska	ślady osadnictwa	mezolit, epoka kamienia-epoka żelaza	66-85	4
Komarówka Podlaska	ślad osadnictwa	epoka kamienia, epoka żelaza	66-85	15
Komarówka Podlaska	ślad osadnictwa, osada	starożytność /ślad osadnictwa/, okres nowożytny /osada/	66-85	14
Komarówka Podlaska	osada	okres nowożytny	66-84	13
Komarówka Podlaska	ślady osadnictwa	okres nowożytny	65-85	3
Komarówka Podlaska	ślady osadnictwa	okres nowożytny	65-85	4
Komarówka Podlaska	ślady osadnictwa, osada	epoka kamienia, epoka żelaza, okres nowożytny /osada/	66-84	15
Komarówka Podlaska	ślady osadnictwa	epoka kamienia, okres nowożytny	66-84	14
Komarówka Podlaska	ślady osadnictwa	epoka kamienia	66-85	12
Komarówka Podlaska	osady, ślad osadnictwa	kultura amfor kulistych, neolit /osada/, starożytność /osada/, okres nowożytny /ślad osadnictwa/	66-85	11
Komarówka Podlaska	ślady osadnictwa, osady	paleolit schyłkowy, epoka kamienia, neolit, starożytność /osada/, okres nowożytny /osada/	66-85	5

Komarówka Podlaska	ślady osadnictwa	wczesna epoka brązu, okres nowożytny	66-85	27
Komarówka Podlaska	śląd osadnictwa	epoka kamienia, epoka żelaza	66-85	22
Przegaliny Duże	ślady osadnictwa	późne średniowiecze, okres nowożytny	65-84	9
Przegaliny Duże	ślady osadnictwa	starożytność, okres nowożytny	65-84	8
Przegaliny Duże	osada? Ślad osadnictwa	kultura przeworska?, młodszy okres przedrzymski- okres rzymski? /osada/, okres nowożytny	65-84	7
Przegaliny Duże	osada?	kultura łużycka, epoka brązu- wczesna epoka żelaza	65-84	6
Przegaliny Duże	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	65-84	5
Przegaliny Duże	śląd osadnictwa	starożytność, okres nowożytny	65-84	4
Przegaliny Duże	ślady osadnictwa	epoka kamienia- epoka brązu, późne średniowiecze- okres nowożytny	65-84	3
Przegaliny Duże	osada	późne średniowiecze, okres nowożytny	65-84	13
Przegaliny Duże	osada	późne średniowiecze	65-84	15
Przegaliny Duże	ślady osadnictwa, osada	starożytność, wczesne średniowiecze /ślady osadnictwa/, okres nowożytny /osada/	65-84	14
Przegaliny Duże	ślady osadnictwa	wczesna epoka żelaza, okres nowożytny	65-84	12

Wiski	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze, okres nowożytny	66-85	26
Wiski	ślady osadnictwa, osada	kultura łużycka, epoka brązu /śląd osadnictwa/ okres nowożytny /osada/	66-85	25
Wiski	śląd osadnictwa	epoka kamienia, epoka żelaza	66-85	24
Wiski	ślady osadnictwa, osada	epoka kamienia, epoka żelaza, starożytność, wczesne średniowiecze /ślady osadnictwa/, późne średniowiecze /osada/	66-85	23
Wiski	osada	okres nowożytny	66-85	20
Wiski	śląd osadnictwa, osady	epoka kamienia, starożytność, okres nowożytny	66-85	21
Wiski	śląd osadnictwa, osada	epoka kamienia /śląd osadnictwa/, okres nowożytny /osada/	66-85	19
Wiski	śląd osadnictwa	starożytność	66-85	18
Wiski	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	66-85	17
Wiski	śląd osadnictwa	neolit	66-85	104
Wiski Kolonia	ślady osadnictwa	epoka brązu, wczesna epoka żelaza, starożytność, wczesne średniowiecze, okres nowożytny	66-85	6
Wiski Kolonia	ślady osadnictwa	okres nowożytny	66-85	7
Wiski Kolonia	ślady osadnictwa	okres nowożytny	66-85	8